

Η νυφιάτικη παραδοσιακή караγκούνικη φορεσιά της Δέσποινας Παλιούρα – Κατή από το χωριό Καλυβάκια Παλαμά. Κατασκευάστηκε το έτος 1948.
Στη φωτογραφία η κ. Μαρία Κατή το έτος 1986 απόγονος της κ. Δέσποινας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1

ΠΑΛΑΜΑΣ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1	Η αρχαία πόλη και το πέρασμα μέσα από τους αιώνες «Βυζάντιο και τουρκοκρατία».....	7
1.2	Παλαμάς–Καραγκούνηδες	9

Κεφάλαιο 2

ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΤΕΨΗ

2.1	Εισαγωγή.....	12
2.2	Νυφδιαλέγματα – Προξενιό.....	12
2.3	Συβάσματα.....	16
2.4	Καλούδια.....	21

Κεφάλαιο 3

ΓΑΜΟΣ – ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΔΡΩΜΕΝΟΥ

•	Κυριακή :το ξεκίνημα του γάμου.....	25
•	Δευτέρα - Τρίτη : καλέσματα.....	25
•	Τετάρτη : προζύμια.....	26
•	Πέμπτη : ζύμωμα και στόλισμα κανατών.....	27
•	Παρασκευή : ετοιμασία προίκας.....	27
•	Σάββατο : καλέσματα – σεντούκωμα – γλέντι.....	28
•	Κυριακή : ημέρα γάμου.....	31

Κεφάλαιο 4

ΤΑ ΠΙΣΤΡΟΦΙΑ – ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΤΕΨΗ

•	Δευτέρα : πρώτη ημέρα μετά τα στέφανα.....	47
•	Τρίτη : δεύτερη ημέρα μετά τα στέφανα.....	48
•	Κυριακή : τα πιστρόφια.....	48

Κεφάλαιο 5

ΦΟΡΕΣΙΑ

5.1 Νυφιάτικη καραγκούνικη φορεσιά

- Φανελομάνικα.....50
- Κάμσο.....51
- Καβάδι.....52
- Μανικούλια.....52
- Ζωνάρι.....53
- Τραχηλιά.....54
- Σαΐας.....55
- Πεστιμάλι.....55
- Ποδιά.....56
- Κεφαλομάντηλο.....57
- Τσερέπια.....58

5.2 Κοσμήματα

- Φλουριά.....59
- Κεφαλόκομτσα.....59
- Ντουμπλόνη.....60
- Μπαλτσούδα.....61
- Ασημοζούναρο.....62
- Μπιλιτζίκι.....62

5.3 Η φορεσιά του γαμπρού.....63

Κεφάλαιο 6

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

- 6.1 CD No. 1.....65
- 6.2 CD No. 265

Κεφάλαιο 1

ΠΑΛΑΜΑΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ << ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ >>.

Στο χώρο όπου έχει αναπτυχθεί η σύγχρονη πόλη του «ΠΑΛΑΜΑ» άκμασε – σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους της Αρχαιότητας με αρχή από την Νεολιθική εποχή (6500π.Χ περίπου) – ένας αξιόλογος πολιτισμός. Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον του χώρου διακρίνεται από τη γεωγραφική του θέση και τη διαμόρφωση του εδάφους.

Ο Παλαμάς βρίσκεται μεταξύ των λοφουδών εξαρμάτων Στρογγυλοβούνι και Μεταμόρφωση, σε μια εύφορη πεδινή έκταση και στο κέντρο της πόλης αναπτύσσονται μια σειρά μαγούλες, που αποτελούν την καρδιά του αρχαιολογικού χώρου.

Το όνομα του Παλαμά πιθανότατα συνδέεται με τη λατρεία του Δία, του «Παλάμνιου» ή «Ακραίου», προς τιμή του οποίου γινόταν λαμπρές γιορτές με κοινά τραπέζια στην Αρχαία Θεσσαλία. Υπάρχουν όμως και άλλες εκδοχές για την προέλευση του ονόματος, όπως: α) να είναι κυριωνύμιο κάποιου παλαιότερου άρχοντα ή ιδιοκτήτη Παλαμά. Οι «Παλαμάδες» είναι γνωστή επιφανής οικογένεια στα Βυζαντινά χρόνια β) Από τις παλαμισμένες καλύβες. Η παλαμισμένη καλύβα ήταν είδος πρώτης κατοικίας για πολλές φτωχές οικογένειες στον Παλαμά. Παλαμισμένες καλύβες χρησιμοποιούνταν, ελάχιστες βέβαια, μέχρι το 1960. γ) Από το σχήμα «Παλάμης» που είχε παλιά ο οικισμός, ή σύμφωνα με τους μύθους από το σχήμα παλάμης που είχε ο λόγγος. δ) Από τον «Μπαλαμά» ή «Παλαμά» που ήταν κάλυμμα της κεφαλής (καπέλο) από σκούρο συνήθως πανί (αρχαία πέτασος). Το καπέλο αυτό το φορούσαν οι караγκούνηδες, για να προστατεύονται το καλοκαίρι από τον ήλιο.

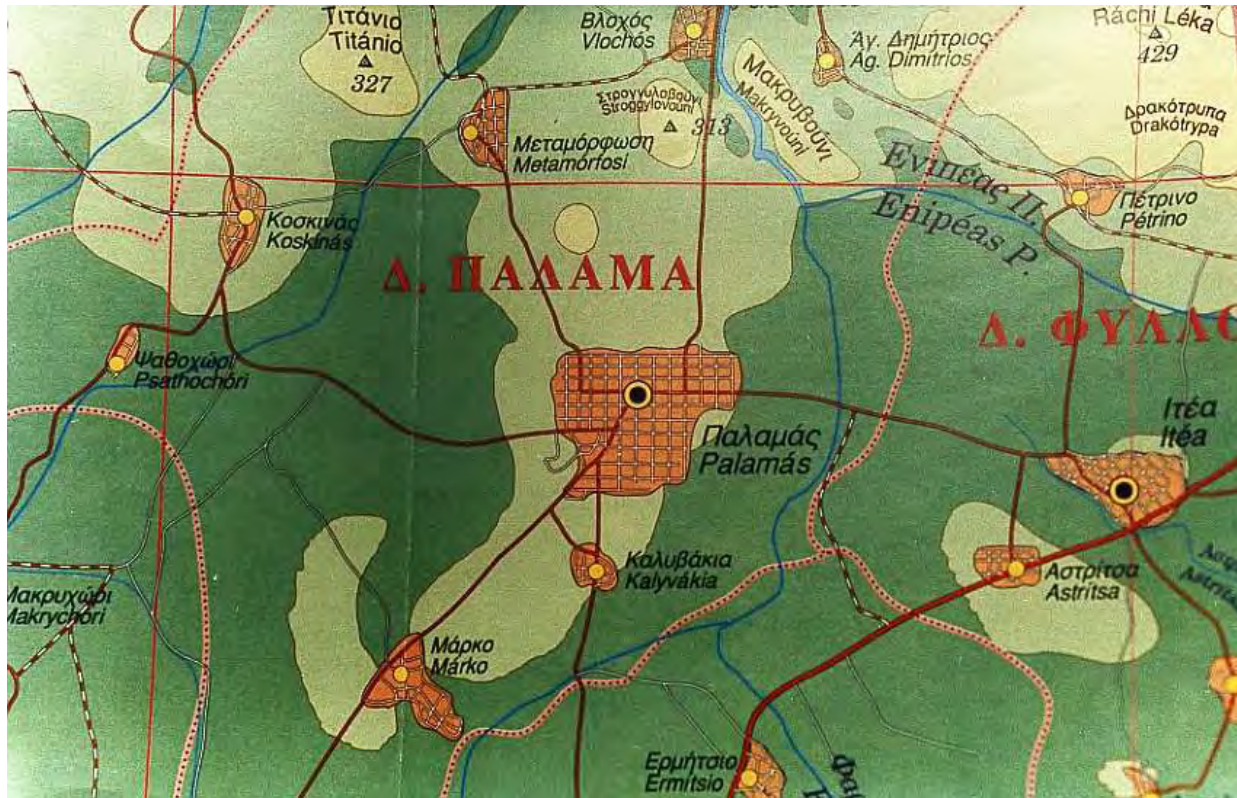
Ο Παλαμάς εμφανίζεται με το όνομα αυτό στην απογραφή που κάνουν οι Τούρκοι στα 1454-55 και άρα προϋπήρχε της τουρκικής κατάκτησης. Στη θέση του σημερινού Παλαμά υπήρχαν δύο χωριά, που αναφέρονται ως χωριόν «Χαντάκι» και χωριόν «Παλαμάς».Στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας τα δύο χωριά ενώνονται σε ένα και συγκροτείται έτσι ένα πολυδύναμο ελληνικό κέντρο με οικονομική ευρωστία και πνευματική κίνηση. Οι Τούρκοι αργότερα επιχειρούν να μετονομάσουν τον Παλαμά σε «Ρουμ» και αργότερα το χαντάκι σε «Χαντακλί», κάτι που όπως φαίνεται δεν μπόρεσαν ποτέ να πετύχουν.

Μετά το 1881,που γίνεται η προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, μια καινούρια εποχή αρχίζει για την πόλη του Παλαμά.

Η περιοχή συμμετέχει στη ζωή μιας πολιτισμένης κοινωνίας.

Πολιτικός χάρτης νομού Καρδίτσας (περιοχή έρευνας Παλαμάς)

Γεωφυσικός χάρτης περιοχής Παλαμά (όπου έγινε η έρευνα).

1.2 ΠΑΛΑΜΑΣ – (ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΔΕΣ)

Οι κάτοικοι της πόλης του «Παλαμά» είναι Καραγκούνηδες, όπως και όλοι οι κάτοικοι του κάμπου της Δυτικής Θεσσαλίας. Οι Καραγκούνηδες είναι αυτόχθονες κάτοικοι του Θεσσαλικού κάμπου, πάνω από 3.000 χρόνια. Έζησαν σ' αυτό το χωροταξικό διαμέρισμα και προσαρμόστηκαν πλήρως στις βαριές και δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες. Οι Καραγκούνηδες του Θεσσαλικού κάμπου αποτελούσαν μια δική τους κλειστή κοινωνία και λειτουργούσαν ως μια δυναμική οντότητα μέσα στα γενικότερα πλαίσια του Ελλαδικού χώρου, έστω και κάτω από ξένο κατακτητή. Αποτελούν τη συνέχεια από τους δοξασμένους λαούς της αρχαιότητας, δηλαδή τους Αιολείς, τους Μυρμιδώνες, τους Πελασγούς και Αχαιούς, τους Ίωνες, τους λεγόμενους μενέστες και πενέστες.

Για την προέλευση του ονόματος Καραγκούνηδες υπάρχουν πολλές εκδοχές. Θα αναφέρω μερικές από αυτές : α) Η λέξη Καραγκούνης είναι σύνθετη και αποτελείται από δύο λέξεις καθαρά ελληνικές, «κάρα», που σημαίνει κεφαλή και «κινώ» (κουνώ το κεφάλι). Η συνεννόηση με τους συνανθρώπους τους, γινόταν όχι μόνο με το πλούσιο λεξιλόγιο αλλά και με το κούνημα του κεφαλιού και των χεριών, έστω κι αν αυτή η συμπεριφορά αποτελούσε μειονέκτημα στα μάτια των άλλων. β) Η λέξη Καραγκούνης προέρχεται από συνδυασμό τούρκικων λέξεων.

- «Καραγιουνάν», σύνθετη λέξη από το «Καρά» που σημαίνει μαύρο και «γιουνάν» που σημαίνει Έλληνας, δηλαδή ο σκλαβωμένος Έλληνας.
- «Καραγούν» που σημαίνει μελανοδίφτερος, από τα μελανά ενδύματα ή μαύρα ενδύματα προς διάκριση από τους Εβραίους που φορούσαν κίτρινα ενδύματα, έπειτα από διαταγή της Τουρκικής Κυβέρνησης.
- «Καρακούν» που σημαίνει μαύρη άμμος, επειδή στη Θεσσαλία το χώμα κατά τα $\frac{3}{4}$ είναι μαύρο.

γ) Μία τρίτη εκδοχή λέει ότι η λέξη Καραγκούνης προέρχεται από την τουρκική λέξη «κάρα» που σημαίνει μαύρος και την αλβανική «γκουν» που σημαίνει ένδυμα. Η αλβανική «γκουν» και η ελληνική «σεγκούνι» προέρχονται πιθανόν από τη λατινική «σαγκούμ» που θα πει επανωφόρι.

Από τις τρεις εκδοχές που αναφέραμε, επικρατέστερη άποψη είναι η ελληνική με τις δύο λέξεις «κάρα» και «κινώ», σε συνδυασμό και με τη βαριά μαύρη ενδυμασία λόγω των δυσχερών κλιματολογικών συνθηκών. Άλλωστε οι Καραγκούνηδες χρησιμοποιούν τη λέξη «κάρα», «κάραπι», και «καρακούκλα» προκειμένου να ονομάσουν την ανθρώπινη κεφαλή, στην καθημερινή τους ομιλία.

Βέβαια τους πολλούς δεν τους ενδιαφέρει από πού προέρχεται η λέξη Καραγκούνης. Για την καταγωγή τους όμως όχι μόνο δεν ντρέπονται αλλά υπερηφανεύονται γι' αυτή, και δεν έχουν τίποτα άλλο να ζηλέψουν από τα άλλα ελληνικά φύλα. Σήμερα οι Καραγκούνηδες διαπρέπουν σε όλους τους τομείς του τεχνικού και πνευματικού πολιτισμού. Είναι άνθρωποι εργατικοί, φιλότιμοι, υπερήφανοι, φιλελεύθεροι, προοδευτικοί, μπεσαλίδες, φιλοπάτριδες, καλοί

οικογενειάρχες και θεοφοβούμενοι. Γι' αυτό βλέπουμε σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής να ζητούν τη βοήθεια του Θεού.

Όπου σταθούν και όπου βρεθούν τραγουδούν και χορεύουν με πάθος τον τοπικό τους ύμνο: «Την Καραγκούνα την Σβαρνιάρα»

Καραγκούνα πάει στη βρύση
με τον άνδρα τς τον δερβίση.

Καραγκούνα πάει στη βρύση
τη βαρέλα να γιομίσει.

Άιντε καραγκούνα, καραγκούνα
άιντε με σαϊά και με σεγκούνα.

Γκούνα, γκούνα, γκούνα, Καραγκούνα.

Άιντε Καραγκούνα, γεια σ'βρε Καραγκούνα,
άιντε σένα πρε- σένα πρέπουν τα σεγκούνια.

Άιντε μαύρα μάτια και μεγάλα,
άιντε ζυμωμένα, Καραγκούνα μ'με το γάλα.

Κι αμ πώς δα, κι αμ τι δα, στο παραθύρι σ' είδα.

Κι αμ πώς δα, κι αμ τι δα, σε γέλασα , σε πήρα.

Άιντε πέρασ'ένα καλοκαίρι,

άιντε και δε μου 'στειλες χαμπέρι

άιντε τι χαμπέρι να σε στείλω,

που 'πιασες καινούριο φίλο.

Κι αμ πώς δα, κι αμ τι δα, την προκοπή σου είδα.

Κι αμ πώς δα, κι αμ τι δα, κάνα καλό δεν είδα.

Κεφάλαιο 2

ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΤΕΨΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο γάμος αποτελεί πανάρχαιο έθιμο και ήταν γνωστός σε όλους τους λαούς με διαφορετικό χρώμα στον καθένα. Η πολιτεία στην αρχαία Ελλάδα ενδιαφερόταν για το γάμο και θεσμοθετούσε για τη διατήρηση και την καθαρότητά του. Έτσι απαγορευόταν η επιμειξία με ξένους, ο γάμος με συγγενείς και η διγαμία. Ο θεσμός του Γάμου ξεκίνησε από τον πρωτόγονο άνθρωπο σαν «ελευθερογαμία» και «πολυγαμία», όμως σιγά σιγά έφτασε στη «μονογαμία», του πολιτισμένου ανθρώπου. Η σημασία που έδωσε ο άνθρωπος στο θεσμό του γάμου από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, φαίνεται και από τα έθιμα που δημιούργησε γύρω από αυτόν και τη λεπτομερειακή τελετουργία με την οποία τον περιέβαλε.

2.2 ΝΥΦΟΔΙΑΛΕΓΜΑΤΑ – ΠΡΟΞΕΝΙΟ

Τα κορίτσια που ήταν σε ηλικία γάμου (περίπου 20-25 χρονών) φορούσαν τα «άσπρα», μια στολή πιο απλή από τη νυφιάτικη και βγαίνανε στο σεργιάνι.

Το «Σεργιάνι» γινόταν τις γιορτινές μέρες των Φώτων, των Απόκρεων, του Πάσχα, και στα πανηγύρια. Τα κορίτσια βγαίνανε στο σεργιάνι την Κυριακή το πρωί μετά την εκκλησία, και συνέχιζαν το απόγευμα της ίδιας μέρας. Στο προαύλιο της εκκλησίας ή στην πλατεία τα κορίτσια και οι νιόπαντρες γυναίκες τραγουδούσαν και χόρευαν περπατητά και καμαρωτά. Εκεί ο πατέρας που είχε αγόρι για παντρεία διάλεγε τη νύφη και έστελνε προξενιό.

Κορίτσια στο σεργιάνι (εποχής 1950)

Παρακάτω αναφέρουμε μερικά ενδεικτικά τραγούδια, από το σεργιάνι :

1. Έρθε η λαμπρή κι Πασχαλιά
Και το Χριστός Ανέστη
Αλλάζουν μάνες τα παιδιά
Και πεθερές τις νύφες
Αλλάζει και μένα μάνα μου
Ανθεί και το λουλούδι
Αλλάζουν μάνες τα παιδιά
Και πεθερές τις νύφες
Θέλουν να παν στην εκκλησιά
Να πάνε στο σεργιάνι.

2. Τώρα είναι Μάης κι Άνοιξη
Τώρα είναι το καλοκαίρι
Τώρα ξεστένουν τα μαντριά

Και στένουν τα τσαρδάκια
Πάει συ Γεράκου στο μαντρί.
Πάει συ να παρ'ς το γάλα
Και τον τσομπάνο φώναξε.
Κράξε τσομπάνη μ' τα σκυλιά
Να μη μη χύσ'ν το γάλα
Και με λερώσουν το σαϊά
Και τη χρυσή ποδιά μου.

3. Μαλάμω με τα χαϊμαλιά
Και με τα ασημοζούναρα
Σαν πας Μαλάμω μ' για νερό
Εγώ στη βρύση καρτερώ
Να σε θολώσω το νερό
Να σε τσακίσω το σταμνί
Να πας στη μάνα σ' αδειανή
Κι αν σε ρωτήσει η μάνα σου
Μαλάμω μ' πού 'ναι η στάμνα σου
Μάνα μ' παραπάτησα
Κι έπεσα και την τσάκισα.

Ο προξενητής πήγαινε στο σπίτι της νύφης και ζητούσε την κοπέλα. Όταν ο πατέρας συμφωνούσε να δώσει την κόρη του, ζητούσε από τον υποψήφιο γαμπρό ένα χρηματικό ποσό. Αυτό το χρηματικό ποσό το έλεγαν «Γαρλίκι». Το Γαρλίκι δινόταν προπολεμικά και είχε άμεση σχέση με την ωραιότητα της νύφης ή την οικονομική άνεση της οικογένειας. Μεταπολεμικά τα πράγματα άλλαξαν. Ο πατέρας για να παντρέψει την κόρη του έπρεπε να δώσει στο γαμπρό προίκα. Έδινε στο γαμπρό χωράφια, πρόβατα, γελάδια και χρυσές λίρες. Αν τα έβρισκαν στην προίκα ο προξενητής έφευγε και πήγαινε στον πατέρα του παιδιού να το ανακοινώσει. Η κοπέλα δεν είχε γνώμη, γιατί ο πατέρας αποφάσιζε σε ποιόν θα τη δώσει. Ο προξενητής έπαιρνε μαζί του ένα κομμάτι από τη φορεσιά της νύφης,

συνήθως τον «Σαϊά»,σαν σημάδι ότι το προξενιό έκλεισε και το πήγαινε στο σπίτι του γαμπρού. Λίγο πριν φύγει ο προξενητής εμφανιζόταν και η νύφη. Τους πρόσφερε από ένα ποτηράκι τσίπουρο για το «καλό». Ο προξενητής έλεγε το παρακάτω δημοτικό τραγούδι.

Ποιος ήταν ο προξενητής
Ποιος έφαε κανέλα
Κι αντάμωσι αυτοί τσι δυό
Αϊτό κι περιστέρα.
Να ζήσουν χρόνια εκατό
Να ασπρίσουν να γεράσουν
Να κάνουν γιους μαλάματα
Κι γιους μαργαριτάρια
Το ένα να γένει λοχαγός
Κι τα' άλλο επιλοχίας.

Στη συνέχεια ο πατέρας του γαμπρού με δυο – τρεις συγγενείς και τον προξενητή πήγαιναν στο σπίτι της νύφης. Εκεί οι συμπέθεροι τα συζητούσαν και έδιναν τα χέρια. «Έδωσαν λόγο» όπως έλεγαν οι Καραγκούνηδες. Δεν υπέγραφαν σχετικά χαρτιά για δέσμευση. Εκεί η νύφη τους κερνούσε τσίπουρο, έπιναν στην υγεία των νέων και από εκείνη τη στιγμή οι δύο νέοι ήταν αρραβωνιασμένοι. Για το σπουδαίο και ευχάριστο γεγονός ντουφεκούσαν για να μαθευτεί στο χωριό. Προπολεμικά αρραβώνιαζαν τα παιδιά τους χωρίς αυτά να εκφράζουν τη θέλησή τους και χωρίς να γνωρίζονται μεταξύ τους. Συνήθως ο γαμπρός ενημερωνόταν για τον αρραβώνα του την επόμενη μέρα και δεν μπορούσε να φέρει αντίδραση στην απόφαση του πατέρα του.

2.3 ΣΥΒΑΣΜΑΤΑ

Από εδώ και πέρα άρχιζαν οι ετοιμασίες για τους επίσημους αρραβώνες, τα «Συβάσματα». Τα Συβάσματα γίνονταν το Σαββατόβραδο ή την Κυριακή στο σπίτι της νύφης. Ο πατέρας του γαμπρού συνοδευόταν από τα αδέρφια του, τον προξενητή και από τους πιο κοντινούς συγγενείς του. Η μάνα του γαμπρού δεν πήγαινε μαζί τους, αλλά έμενε στο σπίτι της. Το ίδιο και ο γαμπρός. Όταν έφταναν στο σπίτι της νύφης, εκεί τους καλωσόριζαν. Πρώτος έμπαινε ο πατέρας του γαμπρού, ακολουθούσε ο προξενητής και οι υπόλοιποι συγγενείς.

Αφού καθόταν στο επίσημο δωμάτιο του σπιτιού, ο πατέρας της νύφης έδινε διαταγή να κεραστούν οι καλεσμένοι. Η νύφη κερνούσε το «Πρώτο τσίπουρο», το οποίο δε συνοδευόταν από ευχές. Μετά έπαιρνε το λόγο ο πεθερός της νύφης και έλεγε : « Άιντε νύφ' φέρι κι ένα δεύτερου». Η νύφη πρόσφερε το δεύτερο τσίπουρο στους καλεσμένους. Κρατούσε και γι' αυτή ένα ποτηράκι, τσούγκριζαν τα ποτήρια κι έλεγαν: «Να ζήστι κι καλά στέφανα». Αν η νύφη δεν έλεγε ευχαριστώ ήταν μεγάλη προσβολή, οι αρραβώνες διαλύονταν και τα συμπεθέρια έφευγαν. Στη συνέχεια γινόταν η ανταλλαγή των «Δαχτυλιδιών». Τα δαχτυλίδια ετοιμάζονταν στα σπίτια. Στο σπίτι της νύφης ετοίμαζαν το δαχτυλίδι του γαμπρού και στο σπίτι του γαμπρού ετοίμαζαν το δαχτυλίδι της νύφης. Το κάθε δαχτυλίδι ήταν τοποθετημένο μέσα σε ένα πιάτο , περασμένο σε ένα άσπρο μαντήλι και δυο άσπρες κορδέλες. Τα κορίτσια καρφίτσωναν στο μαντήλι καρφίτσες, για να παντρευτούν πιο γρήγορα. Μετά έστρωναν τραπέζι, έτρωγαν, έπιναν, τραγουδούσαν και χόρευαν. Πρώτος τραγουδούσε ο πατέρας του γαμπρού και έλεγε το παρακάτω δημοτικό τραγούδι :

Το τίποτας δεν ζήλεψα
Μπροστά στα παλικάρια
Με τα' άλογο τα' αγγίγορο

Με το γοργό ζευγάρι
Με την γυναίκα την καλή
Απού τιμάει τον άντρα
Όταν τον γλέπει σκόνιτι
Τον βάζει τιμηνάδα
Σήκωσ'αντρούλιμ' κι έφυξε.

Στη συνέχεια η νύφη με τη συνοδεία συγγενικών κοριτσιών έλεγε το παρακάτω τραγούδι :

Εγώ στον ήλιο ορκίστηκα
Ποτές μη τραγουδήσω
Και τώρα για τους φίλους μου
Θα πω ένα τραγούδι
Θα πω τραγούδι θλιβερό
Και παραπνοεμένο
Ν'ακούσν εχθροί μ' να χαίροντι
Φίλοι μ'να μι λειπάντε
Να ακούσ' κι η μανούλα μου
Να χύνει μαύρα δάκρυα.

Η νύφη συνέχιζε με ένα χορευτικό τραγούδι για να χορέψει ο πεθερός της :

Ν' αδυά –κουκλά μ' ν'αδυά, ν'αδυάσμούς και βασιλικός
Ν' αδυάσμούς και βασιλικός και το μακεδονήσι
Πάν τα ματάκια μ' βρύση
Άντε ν' αυτά, κούκλα μ' , ν' αυτά μ' αποκοιμίσανε
Ν' αυτά μ' αποκοιμίσανε και μ' έφυγε η αγάπη
Κοντούλα και γιομάτη.
Άντε παίρνω, κούκλα μ' παίρνω τα όρη ψάχνοντας
Παίρνω τα όρη ψάχνοντας και τα βουνά ρωτώντας

Το Θεό παρακαλώντας.
Άντε μην εί – κούκλα μ' μην εί – μην είδες, μην αλόγιασες
Μην είδες μην αλόγιασες την αγαπητικιά μου
Τα σπλάχνα της καρδιάς μου.
Άντε ημείς, κούκλα μ' ημείς, ημείς υψές την είδαμε
Ημείς υψές την είδαμε στον αργαλειό να υφαίνει
Την κρένω δε με κρένει.

Μετά τραγουδούσαν τραγούδια για τον έρωτα και την αγάπη. Τα τραγούδια αυτά τα τραγουδούσαν όλοι μαζί και κατά ομάδες. Από τα τραγούδια που ξεχώριζαν ήταν τα παρακάτω:

1. Απόψε δεν κοιμήθηκα
Και σήμερα νυστάζω
Γιατί κουβέντιασα πολύ
Με μια γειτονοπούλα
Να τη φιλήσω αντρέπομαι
Να της το πω ντιριόμαι
Να την αφήσω αφίλητη
Ταχιά γελούν με μένα
Μπιζεύω δένω τα' άλογο
Σ' αμυγδαλιά σ' κλονάρι
Φιλιώ την κόρη μια φορά
Φιλιώ την κόρη δύο
Κι απάν στο τρίτο φίλημα
Με φεύγει το άλογό μου.
2. Για δέστε το μαργιλικό
Το παραμεθυσμένο
Που σέρνει το φουσάκι του
Σαν να 'ναι μεθυσμένο
Δεν είμαι εγώ μαργιλικό

Ουδέ και μεθυσμένο
Αγάπη με βαλάντωση
Κι είναι βαλαντωμένο.

3. Σαν κίνησαν τρεις λυγερές
Και τρεις παρδαλομάτες
Πάν να λευκάνουν τα πανιά
Στα Αλή – Πασά την βρύση
Στου δρόμου από που πήγαιναν
Στου δρόμου που πηγαίνουν
Μια την άλλη έλεγε
Μια την άλλη λέγει
Μαρί που πάμε μαναχές
Γυναίκες δίχως άντρα
Του λόγου δεν απόσουςαν
Του λόγου δεν απούπαν
Και την Λουλούδου άρπαξαν.

4. Ποιά είναι εκείνη που χορεύει
Δέσπω καημένη, καημένη Δέσπω
Μην να 'ναι η Δέσπω
Μην να 'ναι η Χρύσω
Δέσπω, καημένη, καημένη Δέσπω
Δέσπω μ' στον χορό που βγαίνεις
Γέρους και παιδιά μαραίνεις
Δέσπω καημένη, καημένη Δέσπω.

5. Μπήκαν τα γίδια στου μαντρί
Τα πρόβατα στην στρούγκα
Χρυσούλα κι αδελφούλα
Κι η Χρύσω μας ,δεν φάνηκε
Δεν φάνηκε να έρθει

Χρυσούλα κι αδελφούλα
Ρωτάτε τους τσιουμπάνηδες
Και τις τσοπανοπούλες
Βλάχους και βλαχοπούλες
Μην είδατε την Χρυσαιγή
Την Χρύσω την δική μας
Και την σταυραδερφή μας.
Ειμείς υψές την είδαμε
Μαζί με τον Νταβέλι
Τον Χρήστο το λεβέντη
Μαζί με τον Νταβέλη
Τον Κίτσο τον λεβέντη.

Μετά τον αρραβώνα στο σπίτι της νύφης πήγαινε μόνο ο πεθερός και όχι ο
γαμπρός. Αν καμιά φορά πήγαινε ο γαμπρός, η νύφη δεν εμφανιζόταν.
Έλεγαν στον αρραβωνιαστικό ότι κεντάει.

Αρραβωνιασμένη κοπέλα (1953)

Αγορή Βαρέλα

2.4 ΚΑΛΟΥΔΙΑ

Μετά από λίγο καιρό, πάντα Κυριακή απόγευμα, γινόταν τα «Καλούδια». Στα Καλούδια έπαιρναν μέρος μόνο γυναίκες. Κορίτσια δεν πήγαιναν, ούτε ο γαμπρός. Ο πατέρας του γαμπρού με δυο - τρεις άντρες συγγενείς, δεκαπέντε με είκοσι γυναίκες και τον προξενητή πήγαιναν τα δώρα στη νύφη, με τα πόδια, αν ήταν από το ίδιο χωριό ή με τα κάρα, αν

ήταν από άλλο. Εκεί πρόσφεραν τα δώρα στη νύφη. Ο πεθερός πρόσφερε στη νύφη τα παρακάτω δώρα: μαντήλι, τραχλιά, ποδιά, φανελομάνικα, παντόφλες, φλουριά, βραχιόλι, ντούπιες, πεντόλιρο και ασημοζούναρο. Όλα αυτά ήταν τοποθετημένα μέσα σε μια κανίστρα. Οι γονείς της νύφης άσπριζαν τα δώρα. Τα χρήματα τα έπαιρνε ο προξενητής. Οι γυναίκες πρόσφεραν στη νύφη τα δικά τους δώρα, όπως παντόφλες, κεφαλομάνηλα και πεστιμάλια. Η νύφη παίρνοντας τα δώρα φιλούσε τα χέρια τους κι αυτοί την άσπριζαν.

Στη συνέχεια η κουνιάδα ,αν υπήρχε, ή η συννυφάδα έντυνε τη νύφη με τα δώρα. Μετά την προσφορά των δώρων έστρωναν τραπέζι, έτρωγαν, έπιναν, τραγουδούσαν και χόρευαν. Πρώτος άρχιζε ο πατέρας της νύφης κι έλεγε ένα τραγούδι όπως το παρακάτω :

Φίλοι μ' καλωσορίσατε
Να φάμε και να πιούμε
Να φάμε και να πιούμε
Και να γλεντήσουμε
Δεν ήρθαμε για φαΐ, για πιά
Ούτε κι για τραγούδια
Φίλοι μ' να ζήσουμε
Να φάμε και να πιούμε
Και να γλεντήσουμε
Μον' ήρθαμε για την κόρη σου
Την καλοχαυδεμένη
Φίλοι μ' να ζήσουμε.

Ακολουθούσε ο πατέρας του γαμπρού με το παρακάτω τραγούδι :

Σε τούτο το σπίτι που ήρθαμε
Σε τούτο τον νοικοκύρη
Καλά τρώμε και πίνουμε
Κι ψιλοτραγουδούμε

Κανά καλό – παιδιά μ' – δεν κάνουμε
Καλό για την ψυχή μας
Ο κόσμος φτιάχνει εκκλησιές
Φτιάχνει και μοναστήρια.

Μετά οι συγγενείς του γαμπρού και της νύφης τσούγκριζαν τα ποτήρια,
τραγουδούσαν και χόρευαν δημοτικά τραγούδια :

1. Βρύση μου μαλαματένια
Που βαστάς κρύο νερό
Το βαστώ και δεν το χύνω
Για τς αγάπης τον καημό
Κάντα, κάντα τα μαλλιά σου
Κάντα σκάλες να ανέβω
Να φιλήσω την ηλιά σου
Και τον άσπρο σου λαιμό.

2. Αγγέλω μ' κρένει η μάνα σου
Δεν ξέρω τι σι θέλει
Να πας στη βρύση για νερό
Διψούν τα παλικάρια
Τα παλικάρια κι αν διψούν
Να πάν' στη βρύση να πιούνε
Κι εγώ θα πάρω κέντημα
Να πάνου στα κορίτσια
Το κέντημα είναι γλέντισμα
Κι η ρόκα είναι σεργιάνι.

Αφού τελείωνε το γλέντι η νύφη πέσκιωνε τους συγγενείς του γαμπρού
από ένα ζευγάρι μάλλινες κάλτσες και ένα άσπρο μαντήλι και τους
φιλούσε τα χέρια. Οι μάλλινες κάλτσες ήταν χειροποίητες φτιαγμένες από

τη νύφη για την ημέρα αυτή. Οι συγγενείς του γαμπρού με τα πεσκιώματα στον ώμο έφευγαν τραγουδώντας :

1. Εμείς τώρα συμπέθερε
Εμείς τώρα θα φύγουμε
Τη νύφη δω την αφήνουμε
Να μη μας τη μαλώσετε
Και μας τη βαλαντώσιπι
Να την ταΐζτε ζάχαρη
Να την ταΐζτε μέλι
Νυφούλαμ' να μη σε μέλει.

2. Νεραντζούλα φουντωμένη και καμαρωτή
Που 'ναι τα άνθη πού χες πρώτα
Που 'ναι κι ο καρπός
Τράβηξε βοριάς κι αέρας και τα γκρέμισε
Σε παρακαλώ βοριά μου
Τράβα σιγανά
Να περάσουν τα καράβια τα ζαγοριανά
Που 'χουν μέσα παλικάρια κι όμορφα παιδιά.

Έτσι τελείωναν τα «Συβάσματα» με την πλούσια τελετουργία τους.

Κεφάλαιο 3

ΓΑΜΟΣ – ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΔΡΩΜΕΝΟΥ

Ο γάμος γινόταν συνήθως το Φθινόπωρο, γιατί τότε τελείωναν οι εργασίες των χωραφιών και υπήρχε άφθονο κρασί και τσίπουρο. Γινόταν πάντα ημέρα Κυριακή, καθώς οι άλλες ημέρες θεωρούνταν ακατάλληλες. Η διαδικασία του γάμου άρχιζε μια εβδομάδα νωρίτερα, δηλαδή την προηγούμενη Κυριακή πριν τα στέφανα.

Η κάθε ημέρα της εβδομάδας είχε κάτι το ξεχωριστό.

Κυριακή : Ξεκίνημα του Γάμου.

Αργά το απόγευμα ο πατέρας του γαμπρού με μερικούς συγγενείς πήγαινε στο σπίτι της νύφης. Εκεί πρόσφερε στο συμπέθερό του ένα μπουκάλι με τσίπουρο και ένα μήλο ή ένα ρόδι, κι έλεγε: «Απόψε καλάω τη νύφη». Ακολουθούσαν ευχές και από τις δύο πλευρές : «Να μας ζήσουν και καλά στέφανα».

Δευτέρα: Καλέσματα

Το βράδυ της Δευτέρας ο πατέρας του γαμπρού και της νύφης καλούσαν τους κοντινούς συγγενείς. Με ένα μπουκάλι τσίπουρο επισκέπτονταν τα αδέρφια και τις αδελφές τους. Τους πρόσφεραν λίγο τσίπουρο και εκείνοι εύχονταν: «Να σας ζήσουν και καλά στέφανα». Από τη στιγμή εκείνη θεωρούνταν καλεσμένοι και συμμετείχαν στις ετοιμασίες για το γάμο.

Τρίτη: Καλέσματα

Την Τρίτη καλούσαν όλο το χωριό και τους συγγενείς και τους φίλους των γειτονικών χωριών. Το κάλεσμα το αναλάμβαναν νιόπαντρες γυναίκες. Έπαιρναν έναν «τρουβά» (μάλλινος υφαντός σάκος) γεμάτο στραγάλια και πήγαιναν σε όλα τα σπίτια. Καλούσαν ακόμη και τους εχθρούς τους. Οι γυναίκες πρόσφεραν μια χούφτα στραγάλια στη νοικοκυρά κάθε σπιτιού, λέγοντας: «Ορίστε και να κοπιάσετε στο γάμο». Εκείνη τα έπαιρνε, ευχαριστούσε και ευχόταν: «Να σας ζήσουν και καλά στέφανα».

Τετάρτη: Προζύμια

Το βράδυ της Τετάρτης μερικές νιόπαντρες γυναίκες και τα κορίτσια της γειτονιάς έπιαναν τα «προζύμια», για να κάνουν τα ψωμιά για το τραπέζι του Σαββατόβραδου.

Δύο πρωτότοκα παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι, των οποίων οι γονείς ζούσαν, κρατούσαν τη σίτα και οι γυναίκες κοσκίνιζαν το αλεύρι. Μετά, τρεις πρωτοστέφανες γυναίκες έπιαναν το ζυμάρι και οι παρευρισκόμενοι, πατέρας, μητέρα, αδέρφια έριχναν νομίσματα μέσα στη ζύμη λέγοντας: «Να ασπρίσουν και να γεράσουν». Τα νομίσματα αυτά τα έπαιρναν τα κορίτσια. Στο σπίτι της νύφης οι γυναίκες παίρνανε ένα κομμάτι από τη ζύμη, ένα σιδερένιο αντικείμενο και μια κανάτα με νερό και τα περνούσαν μέσα από το «κάμσο» της νύφης. Η πράξη αυτή ήταν συμβολική. Το σίδηρο για να είναι δυνατή και ανεπηρέαστη από τα κακά πνεύματα. Το νερό για να τρέχουν τα αγαθά στο σπίτι της. Το ζυμάρι για να είναι το ζευγάρι καρπερό.

Στα δύο σπίτια επικρατούσε μια χαρούμενη ατμόσφαιρα με γέλια και τραγούδια.

Προζύμια (νεότερη αναπαράσταση από συλλογή Ζ. Τζιαμούρτα)

Πέμπτη : Ζύμωμα και στόλισμα κανατών

Το πρωί οι γυναίκες ζύμωναν το ζυμάρι και έφτιαχναν τα ψωμιά. Τα ψωμιά τα ονόμαζαν « μπουγάτσες», δηλαδή μεγάλες στρογγυλές κουλούρες.

Στο σπίτι του γαμπρού εκτός από τις «μπουγάτσες» έφτιαχναν και την «περδίκια». Η «περδίκια» ήταν μια κουλούρα που ήταν κεντημένη από πάνω με το ίδιο ζυμάρι. Το κέντημα της περδικίας παρίστανε διάφορα συμβολικά αγαθά όπως: στέφανα, σταφύλι, σιτάρι, ζώα, για το καλό των νεονύμφων.

Το βράδυ οι κοντινοί συγγενείς συγκεντρώνονταν στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης και στόλιζαν τρεις κανάτες. Μια κοπέλα έπαιρνε ένα βελόνι με κλωστή και περνούσε λίγο βασιλικό, ένα μήλο, ένα σύκο και πάλι βασιλικό. Την κλωστή αυτή την περνούσε στο λαιμό της κανάτας. Καθώς στόλιζαν τις κανάτες τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι:

Το ποιός κάνει το γάμο
Στολίζουν τις κανάτες.
Στολίζουν λουλουδίζουν
Βασιλικές μυρίζουν
Πατέρα μ' κάνει το γάμο
Στολίζει τις κανάτες
Στολίζει λουλουδίζει
Βασιλικές μυρίζουν
Μανούλα μ' κάνει το γάμο
Στολίζει τις κανάτες
Στολίζει και λουλουδίζει
Βασιλικές μυρίζουν.

Παρασκευή: Ετοιμασία προίκας

Την Παρασκευή συγγενικά κορίτσια και φίλες της νύφης συγκεντρώνονταν στο σπίτι, για να ετοιμάσουν τα προικιά. Εκεί έφτιαχναν τον «γιούκο», δηλαδή τοποθετούσαν τα υφαντά το ένα πάνω στο άλλο με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματιστεί ένας ομοιόμορφος σωρός. Τα υφαντά

περιελάμβαναν: βελέντζες, καραμελοτές, μπαχτά, πάντες για τον τοίχο, προσκέφαλα και χαλιά. Όλα αυτά ήταν φτιαγμένα στον αργαλειό από τη νύφη.

Μια καλή προίκα περιελάμβανε και τα ασπρόρουχα της νύφης (περίπου 15 κάμσα), σεντόνια, ποδιές και εργόχειρα. Όσο μεγαλύτερος ήταν ο «γιούκος» με τα υφαντά, τόσο πιο πλούσια και άξια θεωρούνταν η νύφη, και τόσο πιο καμαρωτές και γελαστές ήταν οι κοπέλες που τα ετοίμαζαν.

Σάββατο: Καλέσματα – Σεντούκωμα - Γλέντι

Το Σάββατο το πρωί νιόπαντρες γυναίκες με τις στολισμένες κανάτες γεμάτες κρασί καλούσαν όλο το χωριό για άλλη μια φορά. Πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι, πρόσφεραν την κανάτα στην νοικοκυρά και έλεγαν: «Ορίστε και να κοπιάστε στο γάμο». Αν η νοικοκυρά ήθελε μπορούσε να πει και καμιά γουλιιά κρασί. Αυτό το έκαναν συνήθως οι ανύπαντρες κοπέλες που ήθελαν να έρθουν γρήγορα και οι δικές τους χαρές. Το μεσημέρι του Σαββάτου και στα δύο σπίτια γινόταν οι τελευταίες ετοιμασίες. Στο σπίτι του γαμπρού οι δύο αβλαμάδες με τη βοήθεια των άλλων συγγενών έσφαζαν τα πρόβατα. Τα σφαγμένα πρόβατα τα τεμάχιζαν και τα έριχναν σε ένα μεγάλο καζάνι για να ετοιμάσουν το φαγητό. Το φαγητό που ετοίμαζαν ήταν «κρέας με μπλουγούρι». Αυτό ήταν το καθιερωμένο παραδοσιακό φαγητό του караγκούνικου γάμου μέχρι το 1950.

Την ίδια διαδικασία ακολουθούσαν και στο σπίτι της νύφης, με τη διαφορά ότι τα πρόβατα δεν τα έσφαζαν οι αβλαμάδες, αλλά οι κοντινοί συγγενείς.

Το ίδιο βράδυ γινόταν και το «Σεντούκωμα» της προίκας. Συγγενικές γυναίκες μάζευαν τα προικιά μέσα σε ένα μεγάλο σεντούκι, για να τα πάνε στο σπίτι του γαμπρού την επόμενη ημέρα. Το σεντούκωμα συνοδεύονταν με τραγούδια και ευχές. Μέσα στο σεντούκι έριχναν ρύζι για το ρίζωμα και την ευτυχία του ζευγαριού. Χαρακτηριστικά τραγούδια είναι τα παρακάτω :

1. Μια Παρασκευή κι ένα Σαββάτο βράδυ
Η μάνα μ' με έδιωχνε
Καλέ η μάνα μ' με 'διωχνε
Μάνα μ' με έδιωχνε

Μάνα μ' με λέγει φεύγα
Φεύγω κλαίγοντας
Κι όλο παραπονιόντας.
Παίρνω ένα στρατί
Στρατί και μονοπάτι
Βρίσκω ένα δεντρί
Και το καλημεράω
Δεντρί μ' που 'ναι η ρίζα σου
Να δέσω τ' άλογό μου
Μάνα μ' με διωξε.

2. Μάνα μου , καλή μου μάνα
Πότε μαλώσαμε αντάμα
Και με διώχνεις τόσο αλάργα.
Εγώ στα ξένα καλή μου μάνα
Εγώ στα ξένα θα 'ρωστήσω
Τη μανούλα μ' θα ζητήσω.
3. Διπλώστε τα προικιά καλά
Θα παν στον πέρα μαχαλά.
Διπλώστε τα προικιά καλά
Μην τα γελάσει η πεθερά.

Το Σαββατόβραδο και στα δύο σπίτια πήγαινε η παραδοσιακή ορχήστρα,
η οποία αποτελούνταν από ένα κλαρίνο, ένα βιολί και ένα λαούτο.

Παραδοσιακή ορχήστρα (δεκαετίας '40 - '50)

Μόλις σουρούπωνε άρχιζαν να έρχονται οι καλεσμένοι. Πρώτα οι στενοί συγγενείς και μετά οι υπόλοιποι. Οι καλεσμένοι δεν πήγαιναν δώρα στον γαμπρό, αλλά μόνο στη νύφη.

Αφού συγκεντρώνονταν αρκετοί καλεσμένοι άρχιζε το γλέντι. Πρώτος χόρευε ο σπιτονοικοκύρης.

Στο σπίτι του γαμπρού οι δυο αβλαμάδες είχαν το γενικό πρόσταγμα και τις μεγαλύτερες ευθύνες. Κερνούσαν στραγάλια και τσίπουρο στους καλεσμένους και τους έβγαζαν στο χορό με τη σειρά που είχαν έρθει. Οι αβλαμάδες διατηρούσαν τη σειρά με θρησκευτική ευλάβεια, διαφορετικά δημιουργούνταν παρεξηγήσεις και οι καλεσμένοι αποχωρούσαν. Ο χορός συνεχιζόταν μέχρι τα μεσάνυχτα. Η παραδοσιακή ορχήστρα έπαιζε χορευτικά τραγούδια, τσάμικα και συρτά, όπως τα παρακάτω:

1. Νάταν τα νιάτα δυο φορές
Τα γηρατειά καμία
Να βάλω το φυσάκι μου

Να πάω στο παζάρι
Για να πουλήσω γηρατειά
Και να αγοράσω νιάτα.

2. Τρεις λαμπαδούλες στο χορό
Λαμπάδες ήταν κι έφεγγαν
Και μια λαμπάδα ήταν χρυσή
Σβάει και ανάβει μοναχή.

3. Καραγκούνα πάει να πλύνει
Κι ο Βοριάς δεν την αφήνει
Τα ποτάμια παγωμένα
Τα νερά κρουσταλιασμένα.
Άσε με Βοριά μ' να πλύνω
Κι νυφούλα θέλ' να γίνω.
Να τα πλύνω να τ' απλώσω
Ως το βράδυ πριν νυχτώσω.

Τα μεσάνυχτα ο χορός σταματούσε για να τραπεζώσουν. Ο μάγειρας με μια μεγάλη κουτάλα έβαζε το φαγητό στα «μψούρια» (χωμάτινες σουπιέρες) και οι αβλαμάδες με τους συγγενείς τα μετέφεραν στα τραπέζια. Αφού έτρωγαν το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι το πρωί.

Κυριακή: Μέρα Γάμου

Την Κυριακή το πρωί ο πατέρας του γαμπρού με την κόφα (μπουκάλι με τσίπουρο), ο γαμπρός με τους αβλαμάδες, δύο - τρεις συγγενείς και τα όργανα πήγαιναν στο σπίτι του «Νονού», για να τον καλέσουν για τα στέφανα. Ο «Νονός» τους καλωσόριζε, τους κερνούσε και όλοι μαζί πιάνονταν στο χορό. Η κουμπάρα έβαζε στο λαιμό του γαμπρού και των δύο αβλαμάδων από ένα κάτασπρο μαντήλι για να ξεχωρίζουν από τους άλλους.

Ο γαμπρός με τους αβλαμάδες (δεκαετία του '60)
Καλλημάνης Αθ. (γαμπρός) , Μιχόπουλος Π. (δεξιός αβλάμης) ,
Μαγαλιός Δ. (αριστερός αβλάμης)

Όταν τελείωνε ο χορός επέστρεφαν στο σπίτι του γαμπρού. Ακολουθούσε το ξύρισμα του γαμπρού. Ο γαμπρός καθόταν σε μια καρέκλα και είχε τα πόδια του σε μια «πυροστιά». Στα γόνατά του κρατούσε ένα ταψί. Μέσα στο ταψί είχαν λίγο νερό, ένα κλωνάρι βασιλικό και λίγο βαμβάκι.

Ο βασιλικός είναι σύμβολο της λεβεντιάς και της χάρης του νέου. Ακόμη είναι σύμβολο της ωραιότητας, της σεμνότητας και της αγνότητας της νέας.

Το νερό είναι σύμβολο της ζωής.

Το βαμβάκι είναι σύμβολο των γηρατειών.

Ο γαμπρός έπρεπε να ζήσει, να ασπρίσει και να γεράσει.

Ένας από τους αβλαμάδες ξύριζε τον γαμπρό. Όταν τελείωνε το ξύρισμα, οι συγγενείς ευχόταν στο γαμπρό «καλά στέφανα» και τον άσπριζαν, δηλαδή έριχναν νομίσματα στο ταψί. Τα νομίσματα αυτά τα έπαιρνε ο αβλάμης που τον ξύριζε. Ο άλλος αβλάμης τον έρανε με ένα κλωνάρι βασιλικό και η μάνα του έριχνε ρύζι στο ταψί.

Ξύρισμα του γαμπρού (εποχής 1950)

Την ώρα του ξυρίσματος τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι:

Με ένα αργυρό ξυράφι
Για σύρτω αγάλια - αγάλια
Τρίχα να μη ραγίσει
Τρίχα απ' τα μαλλιά του

Άι βασιλικέ μου τριοκλόναρε
Ποιος σε πότιζε
Και σε δροσολόγιζε.

Μετά το ξύρισμα το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι αργά το απόγευμα. Τελευταίοι χόρευαν οι αβλαμάδες, ο γαμπρός και οι βλάμισσες. Το τελευταίο τραγούδι το χόρευαν οι αβλαμάδες και οι βλάμισσες. Βλάμισσες ήταν οι γυναίκες των αβλαμάδων αν ήταν παντρεμένοι ή οι αδελφές αν ήταν ανύπαντροι. Ο τελευταίος χορός ήταν ο «Μπεράτης», ένας χορός αντικριστός. Πριν αρχίσει ο «Μπεράτης» έφερναν τη νυφιάτικη στολή της νύφης μέσα σε μια «κανίστρα»(μεγάλο καλαμένιο πανέρι). Οι αβλαμάδες έπαιρναν το «καβάδι», το έπιαναν από τις άκρες και χόρευαν τον «Μπεράτη». Οι κινήσεις τους έπρεπε να είναι τέτοιες, ώστε να μην τσαλακώσουν το «καβάδι». Οι βλάμισσες έπαιρναν την « χρυσή ποδιά και τα μανικούλια». Οι άλλες κοπέλες έπαιρναν τα φλουριά, την μπαλτσούδα, τον σαϊά, την τραχλιά και όλες μαζί χόρευαν.

Μπαίνω μεσ' στ' αμπέλι
Σαν νοικοκυρά.
Να κι ο νοικοκύρης
Που 'ρχεται κοντά.
Έλα νοικοκύρη να τρυγήσουμε
Κόκκινα σταφύλια να πατήσουμε
Δώδεκα βαρέλια να γεμίσουμε.

Οι αβλαμάδες χορεύουν το καβάδι (εποχής 1950)

Μετά το χόρεμα της στολής τα ρούχα συγκεντρώνονταν πάλι στην κανίστρα. Το γλέντι τελείωνε και το συμπεθεριό ετοιμαζόταν να ξεκινήσει για το σπίτι της νύφης.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ένα έθιμο που επικρατούσε στην караγκούνικη πολιτισμική κοινότητα.

Εάν στο σπίτι του γαμπρού ή της νύφης τύχαινε να υπάρχει αδελφός γεννημένος τον ίδιο μήνα με το γαμπρό ή τη νύφη, τότε ο αδελφός κρεμούσε από τη ζώνη του (ή ζωνάρι) μια κλειδωμένη κλειδαριά με το κλειδί της. Την κλειδαριά αυτή έπρεπε να την ξεκλειδώσει έξω από την εκκλησία ο γαμπρός ή η νύφη.

Όταν τα δυο συμπεθεριά έφταναν στην εκκλησία ο κουνιάδος ή η κουνιάδα με την κλειδαριά, πλησίαζε τη νύφη ή τον γαμπρό χωρίς να τον δει, κοιτάζοντας προς τα πέρα. Κοιτάζοντας προς τα πέρα πλησίαζε και ο γαμπρός ή η νύφη και όταν έφταναν κοντά ο γαμπρός ή η νύφη ξεκλείδωνε την κλειδαριά. Έδιναν τα χέρια και ο κουνιάδος ευχόταν «καλά στέφανα».

Το ξεκλείδωμα έπρεπε να γίνει οπωσδήποτε. Σύμφωνα με το έθιμο, αν δυο αδέρφια γεννημένα τον ίδιο μήνα δεν ξεκλειδώνονταν την ημέρα του γάμου, τότε αν πέθαινε το ένα μετά από λίγο καιρό θα πέθαινε και το άλλο. Φοβούμενοι το θάνατο οι κάτοικοι της περιοχής τηρούσαν το έθιμο μέχρι τα τελευταία χρόνια.

Πριν φύγει ο γαμπρός από το σπίτι του έπρεπε να πάρει την ευχή της μάνας. Οι αβλαμάδες έπιαναν το γαμπρό αγκαζέ και τον έφερναν μπροστά στην εξώπορτα. Εκεί και οι τρεις προσκυνούσαν τρεις φορές και η μάνα έδινε στο γιο της την ευχή.

Την ευχή την είχαν έτοιμη από πριν. Μέσα σε ένα φλιτζάνι είχαν βάλει λίγο νερό. Η μάνα, ο πατέρας και τα αδέρφια είχαν βουτήξει το μικρό δάχτυλο τους μέσα στο φλιτζάνι. Η μάνα έδινε το φλιτζάνι με την ευχή στο γαμπρό και αυτός έπινε τρεις φορές. Μετά από αυτό πετούσε το φλιτζάνι στα κεραμίδια για να σπάσει. Το φλιτζάνι έπρεπε να σπάσει και να μείνει πάνω στα κεραμίδια για να στεριώσει ο γάμος.

Ενώ ο γαμπρός ετοιμαζόταν, έστελναν ένα κάρο με μερικές κοπέλες στο σπίτι της νύφης για να πάρουν τα προικιά της. Μόλις έφταναν οι συμπέθεροι τους καλωσόριζαν και τους οδηγούσαν στον «οντά»(δωμάτιο) της νύφης. Φόρτωναν τα προικιά στο κάρο κι έφευγαν. Γυρίζοντας στο σπίτι του γαμπρού ξεφόρτωναν τα προικιά και τα τοποθετούσαν στο δωμάτιο που προοριζόταν για τα νιόπαντρα.

Το συμπεθεριό ξεκινούσε για το σπίτι της νύφης. Εάν η νύφη ήταν από γειτονικό χωριό, πήγαιναν με τα κάρα και οι νέοι του χωριού με τα άλογα. Σέλωναν τα άλογα, έριχναν στη σέλα χρωματιστή καραμελωτή, έδεναν άσπρο μαντήλι στο χαλινάρι, καβαλίκευαν και προπορεύονταν. Ακολουθούσαν τα κάρα. Στο πρώτο κάρο ανέβαινε ο γαμπρός, οι αβλαμάδες, ο πατέρας, η μάνα και μερικοί συγγενείς.

Ο πατέρας είχε μαζί του και μια στολισμένη κανάτα. Στο κάρο του γαμπρού έπαιρναν και το «Φλάμπουρο».Το φλάμπουρο το έπαιρναν από την εκκλησία. Από τη μια όψη απεικόνιζε τον καβαλάρη Αϊ-Γιώργη και από την άλλη το γάμο της «Καννά». Το στερέωναν σε ένα κοντάρι που πάνω σχημάτιζε σταυρό. Στα τρία άκρα του σταυρού κάρφωναν τρία

μήλα. Το κάρο αυτό προπορευόταν, ενώ στις κεφαλαριές των αλόγων έδεναν κάτασπρα μαντήλια. Έτσι το συμπεθεριό όδευε προς το χωριό για το σπίτι της νύφης.

Εάν η νύφη ήταν από το ίδιο χωριό, πήγαιναν στο σπίτι με τα πόδια. Μπροστά ο πεθερός με τη στολισμένη κανάτα στο χέρι και η παραδοσιακή ορχήστρα. Παραπίσω ο γαμπρός ανάμεσα στους δύο αβλαμάδες και ακολουθούσαν όλοι οι υπόλοιποι. Στο δρόμο χόρευαν και τραγουδούσαν διάφορα δημοτικά τραγούδια.

Το φλάμπουρο (εποχής 1950)

1. Περδικούλα μ' γκιορντανούσα
Και καμαρωτή
Αυτού στα πλάγια που κοιμάσι
Και στα πετρωτά

Δεν φοβάσι απ' τα γεράκια
Κι απ' τους Σταυραϊτούς
Δεν φοβάμι τα γεράκια
Και τους σταυραϊτούς.
Τα γιράκια τα 'χω αδέλφια
Και τους σταυραϊτούς.

2.

Κάτω στα δασιά πλατάνια
Στην Κρυόβρυση Διαμαντούλα μ'
Κάθονταν δυό παλικάρια
Και μια λυγερή και την ξέταζαν
Διαμαντούλα μ' τι 'σαι τέτοια
Τέτοια κίτρινη Διαμαντούλα μ'
Μήν' να ίσκιος σε πατάει
Μην' να αφάντιασμα Διαμαντούλα μ'
Ούδε ίσκιος με πατάει
Ούδε αφάντιασμα Διαμαντούλα μ'
Με πατάει το παλικάρι τα μεσάνυχτα.

Παραδοσιακή ορχήστρα (εποχής 1950)

Στο σπίτι της νύφης γινόταν γλέντι από το πρωί. Η νύφη στεκόταν στον «αναγκώνα» (γωνία) του δωματίου της και δεχόταν τις ευχές. Όταν συγκεντρώνονταν αρκετοί καλεσμένοι έβγαζαν τη νύφη στη «ρούγα» (αυλή) και έμπαινε στο χορό. Η νύφη χόρευε το εξής δημοτικό τραγούδι:

Πέρα στον πέρα μαχαλά
Στον πέρα και τον δώθε
Περπατείς ανάρια – ανάρια
Σαν της πάπιας τα ποδάρια.
Εκεί παντρεύουν μια ξανθή
Ξανθή και μαυρομάτα
Περπατείς ανάρια – ανάρια
Σαν την πάπια στα λιβάδια.

Η νύφη στο χορό (Παλιούρα - Κατή Δέσποινα 1952)

Το γλέντι συνεχιζόταν ώσπου έκανε την εμφάνισή του το συμπεθεριό. Η νύφη πήγαινε στο δωμάτιό της και στεκόταν στον «αναγκώνα». Ο πατέρας της νύφης με ένα μπουκάλι τσίπουρο και δυό – τρεις συγγενείς υποδέχονταν τους συμπεθέρους. Ο γαμπρός με τους αβλαμάδες του, οδηγούνταν σε ένα άλλο δωμάτιο του σπιτιού για να μην δουν την νύφη.

Οι γυναίκες που κουβαλούσαν την κανίστρα με τη νυφιάτικη στολή οδηγούνταν στο δωμάτιο της νύφης. Εκεί γυναίκες και κοπέλες άρχιζαν να ντύνουν και να στολίζουν την νύφη. Η νύφη ήταν καθισμένη σε ένα κάθισμα και είχε στα γόνατα ένα μικρό ταψί με νερό , βαμβάκι και βασιλικό.

Οι κοπέλες την έπλεναν, μετά τη χτένιζαν και στο τέλος της φορούσαν τη νυφιάτικη στολή. Στο κεφάλι της έβαζαν ένα «κόκκινο πέπλο» . Το πέπλο αυτό το έλεγαν «καμάρι», γιατί η νύφη καμάρωνε για τον γαμπρό που της έδιναν. Το καμάρι σε παλαιότερες εποχές ήταν κόκκινο και αργότερα αντικαταστάθηκε από άσπρο. Το καμάρι έκρυβε το πρόσωπο της νύφης και έφτανε μέχρι τη μέση της, όπου το κρατούσε με τα χέρια. Επέτρεπε στη νύφη να βλέπει, αλλά να μην μπορούν να δουν οι άλλοι το πρόσωπο της.

Την ώρα που την έντυναν τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι:

Της Γαλανής το φόρεμα
Της Ρούσας το φουστάνι
Εξήντα ραφτάδες το 'ραβαν
Κι εξήντα μαθητάδες.
Κι ένα μικρό βλαχόπουλο
Ράβει και τραγουδάει.

Αφού η νύφη ετοιμαζόταν, έφτανε η ώρα για τα «στέφανα» τα οποία γινόταν στην εκκλησία ή στο σπίτι της νύφης. Ο γαμπρός με τους δικούς του έφευγαν πρώτοι για την εκκλησία. Στη συνέχεια η νύφη οδηγούνταν στην κύρια είσοδο του σπιτιού. Προσκυνούσε τρεις φορές και η μάνα της έδινε την ευχή. Οι γυναίκες την τραγουδούσαν:

Ν' αφήνω γειά μανούλα μου
Κι ο πόνος δεν μ' αφήνει
Σας αφήνω γειά.
Ν' αφήνω γειά τη γειτονιά
Κι όλα τα παλικάρια
Σας αφήνω γειά.

Η νύφη στην αυλή του σπιτιού της (Παλιούρα – Κατή Δέσποινα 1952)

Μετά έπαιρναν το δρόμο για την εκκλησία. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα, πίσω οι νέοι χορεύοντας, παραπίσω η νύφη και όλοι οι συγγενείς. Φτάνοντας στην εκκλησία η νύφη προσκυνούσε τρεις φορές τον πεθερό της.

Στη συνέχεια έριχνε προς τα πίσω ένα μήλο. Πάνω στο μήλο ήταν καρφωμένα νομίσματα. Μετά η νύφη πέσκιωνε τον πεθερό της με μια πετσέτα στον ώμο και ο πεθερός την «άσπριζε», δηλαδή της έδινε χρήματα. Η νύφη με το γαμπρό έμπαιναν στην εκκλησία για να τελεστεί το μυστήριο του γάμου.

Αφού τελείωνε το μυστήριο έπαιρναν το δρόμο για το σπίτι του γαμπρού. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα, πίσω οι νέοι χορεύοντας και παραπίσω τα νιόπαντρα. Ο νονός με τους δικούς του πήγαιναν στο σπίτι του και γλεντούσαν. Καθώς τα νιόπαντρα πήγαιναν προς το σπίτι του γαμπρού οι νοικοκυρές έριχναν ρύζι για να ριζώσουν και να ευτυχίσουν.

Η νύφη με το γαμπρό έξω από την εκκλησία (Δέσποινα Παλιούρα – Σωτήριος Κατής)

Στο δρόμο τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια όπως το παρακάτω:

Πέντε μήνες γκιζιρνούσα
Κάμπους και Άγραφα νεραντζούλα μ'
Για να βρω καλό κορίτσι
Και νοικοκυρά νερατζούλα μ'
Και σαν πήγα και την βρήκα
Μεσ' στον γιουρμπαχτσέ
Με λουλούδια σκεπασμένη
Να ' ναι δροσερή νερατζούλα μ' .

Φτάνοντας στο σπίτι οδηγούσαν τα νιόπαντρα στην κύρια είσοδο του σπιτιού. Εκεί περίμεναν ο πεθερός και η πεθερά, οι οποίοι είχαν τοποθετήσει στο κατώφλι της πόρτας ένα «χειρόμπλο»(μύλος που κινείται με το χέρι). Σ' αυτό πατούσε η νύφη και προσκυνούσε τρεις φορές προς τα πεθερικά της.

Η νύφη πετούσε προς τα πίσω ένα μήλο, ενώ οι γυναίκες τραγουδούσαν:

Πέζα μήλο, πέζα ρόιδο
Δεν πεζεύω, καμαρώνω
Καρτερώ τον πεθερό μου
Να με φέρει το καρβέλι
Την κανάτα από το χέρι.

Στη συνέχεια η πεθερά κερνούσε τη νύφη, το γαμπρό και τους δύο αβλαμάδες γλυκό του κουταλιού. Μετά η νύφη πέσκιωνε τους σπιτικούς με δώρα (μαντήλι, τσερέπια) και τους φιλούσε το χέρι. Οδηγούσαν τη νύφη σε μια γωνιά του δωματίου που είχαν βάλει τα προικιά της. Η πεθερά πήγαινε και έβαζε στραγάλια στην τσέπη της ποδιάς της. Τοποθετούσαν μπροστά της μια στολισμένη κανάτα γεμάτη κρασί και πάνω στην κανάτα έβαζαν την περδίκια με ένα μαχαίρι. Η νύφη προσκυνούσε ένα πρωτότοκο αγόρι και του έδενε ένα μαντήλι στο λαιμό. Σταύρωνε την περδίκια με το μαχαίρι και την έκοβε. Την περδίκια την έπαιρναν οι αβλαμάδες και την μοίραζαν στους καλεσμένους.

Μετά η νύφη πήγαινε στο δωμάτιό της να ξεκουραστεί, ενώ ο γαμπρός, οι αβλαμάδες και ο πατέρας του γαμπρού μαζί με τα όργανα πήγαιναν στο σπίτι του νουνού. Ο νονός τους καλωσόριζε, τους κερνούσε και όλοι μαζί ξεκινούσαν για το σπίτι του γαμπρού.

Ο νονός έπαιρνε μαζί του το «κανίσι», δηλαδή ένα αρνί ψημένο στη σούβλα. Στο σπίτι του γαμπρού όλοι μαζί γλεντούσαν μέχρι το πρωί της Δευτέρας. Η νύφη έπρεπε να πιάσει όλο το σόι του νουνού για να χορέψουν. Τελευταίοι χόρευαν η νύφη με τον γαμπρό.

Για το χορό του γαμπρού και της νύφης έστρωναν στη ρούγα (αυλή) μια ψάθα. Ο γαμπρός και η νύφη ανέβαιναν στην ψάθα και χόρευαν ξυπόλητοι τον «Μπεράτη». Γύρω από την ψάθα ήταν οι καλεσμένοι και οι αβλαμάδες με μια βέργα. Αν τύχαινε ο γαμπρός ή η νύφη να πατήσουν έξω από την ψάθα, τους κλάριζαν (χτυπούσαν) τα πόδια με τη βέργα. Το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι την ώρα που θα γινόταν το τραπέζωμα. Στο τραπέζι έτρωγαν το αρνί το «κανίσι» του νουνού. Όλοι μαζί τραγουδούσαν:

Τρία γαρύφαλλα χρυσά
Σε ένα ασημένιο τάσι
Να ζήσουν σαν τον Όλυμπο
Σαν τ' άσπρο περιστέρι
Να ζήσουν χρόνους εκατό
Και εξάμηνα διακόσια
Να κάνουν γιους μαλάματα
Και γιους μαργαριτάρια.

Ο πεθερός της νύφης χορεύει στην αυλή (Θεοχάρης Ν. 1950)

Μετά το τραπέζωμα, το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι το πρωί, με τους λιγοστούς καλεσμένους που έμειναν.

Ο γαμπρός με τη νύφη στο σπίτι του (1950)

Κεφάλαιο 4

«ΤΑ ΠΙΣΤΡΟΦΙΑ»

ΤΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΤΕΨΗ

Δευτέρα: πρώτη ημέρα μετά τα στέφανα

Ξημερώματα Δευτέρας, κρεμούσαν στον πεθερό και στην πεθερά μια αρμαθιά σκόρδα, μια σκούπα και μια κουτάλα. Το πρωί της Δευτέρας έπρεπε να πάνε τη νύφη στο ποτάμι ή στο πηγάδι και αργότερα στη βρύση για να πάρει νερό. Έδιναν στη νύφη μια καινούρια στάμνα και ένα καινούριο κεντητό «νομάρι» (ύφασμα για τον ώμο) και όλοι μαζί ξεκινούσαν. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα, πίσω οι νέοι, παραπίσω ο γαμπρός με τη νύφη και όσοι καλεσμένοι απέμειναν. Φτάνοντας στη βρύση η νύφη προσκυνούσε τρεις φορές και έριχνε προς τα πίσω νομίσματα. Το προσκύνημα ήταν συμβολικό. Όπως έτρεχε το νερό, έτσι έπρεπε να τρέχουν και τα πλούτη στο νέο σπιτικό. Η νύφη έσκυβε, γέμιζε τη στάμνα με νερό, τοποθετούσε το νομάρι στον ώμο, έβαζε τη στάμνα στον ώμο και γύριζαν στο σπίτι. Η επιστροφή γινόταν από άλλο δρόμο για να μην πιάνουν τα μάγια. Αφού γύριζαν στο σπίτι, η πεθερά έστρωνε τραπέζι για να φάει η οικογένεια.

Πριν καθίσουν να φάνε, η νύφη έπρεπε να προσκυνήσει τρεις φορές το τραπέζι. Από εδώ και πέρα θεωρούνταν μέλος της οικογένειας. Το βράδυ τα νιόπαντρα πήγαιναν για ύπνο. Το πρωί η πεθερά έπαιρνε το «κάμσο» της νύφης για να δει αν είχε αίματα, δηλαδή αν ήταν παρθένα. Μάλιστα το κρεμούσε στο «χάλπο» (ξύλινο κοντάρι) από το κάρο για να το δούνε οι χωριανοί.

Όλη την εβδομάδα που ακολουθούσε η νύφη φιλούσε τα χέρια των πεθερικών της πριν πάει για ύπνο και έπαιρνε την ευχή τους.

Στο δρόμο για τη βρύση (εποχής 1950)

Τρίτη: δεύτερη ημέρα μετά τα στέφανα

Το απόγευμα της Τρίτης μερικές γυναίκες από το στενό συγγενικό περιβάλλον πήγαιναν στο σπίτι για να τακτοποιήσουν τα προικιά.

Κυριακή: Τα πιστρόφια

Την πρώτη Κυριακή μετά το γάμο η πεθερά έπαιρνε τη νύφη και το γαμπρό και πήγαινε στην εκκλησία. Μετά τη λειτουργία το νέο αντρόγυνο έπαιρνε την ευχή από τον ιερέα. Την ίδια μέρα είχαμε και τα «πιστρόφια» (η πρώτη επιστροφή της νύφης στο πατρικό της σπίτι). Η νύφη με τον άντρα της και τα πεθερικά της γύριζε στο σπίτι της μάνας της. Η μάνα τους έκανε τραπέζι με ό,τι καλύτερο είχε την εποχή εκείνη. Στο τέλος της έδινε μια άσπρη κότα και ένα άσπρο πιάτο για το νέο σπιτικό της. Από τότε η νύφη μπορούσε να πάει μόνη της στη μάνα της όταν ήθελε.

Πρέπει να τονίσουμε ότι η νύφη αποκαλούσε τον πεθερό πατέρα, την πεθερά μάνα, την κουινιάδα κυρά και τον κουινιάδο αφέντη. Τον πατέρα του πεθερού τον αποκαλούσε παππού και τη μάνα του πεθερού μανιά. Επίσης, οι

νιόπαντροι δεν έπρεπε για ένα χρόνο να πάνε σε κηδεία, ακόμη και πολύ-πολύ στενού συγγενή και δεν έπρεπε να σταυρωθούν τα συμπεθεριά. Δηλαδή εάν ένα σόι έπαιρνε από το άλλο νύφη, έπρεπε να παίρνει συνεχώς νύφες. Αν έπαιρνε γαμπρό τα συμπεθεριά σταυρώνονταν. Αυτό το θεωρούσαν κακό σημάδι.

Γάμος στον Παλαμά (1920)

Αυτή ήταν η δομή ενός παραδοσιακού καραγκούνικου γάμου στην ευρύτερη περιοχή του Π Α Λ Α Μ Α .

Κεφαλαίο 5

ΦΟΡΕΣΙΑ

5.1 ΝΥΦΙΑΤΙΚΗ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ

Μια νυφιάτικη караγκούνικη φορεσιά αποτελείται από τα παρακάτω μέρη:
Φανελομάνικα: Είναι δύο μισά μανίκια χρωματιστά στην επίσημη ενδυμασία, πιο απλά στην καθημερινή. Τα έβαζε η караγκούνα στο κάτω μέρος των χεριών της για να μην είναι γυμνό το χέρι της από τον αγκώνα και να μη φαίνονται τα μανίκια της φανέλας. Τα φανελομάνικα τα έραβαν μόνες τους οι γυναίκες.

Φανελομάνικα οικογένειας Βαϊτση

Κάμσο (πουκάμισο): Είναι μακρύ ένδυμα, λευκό με μανίκια. Φτάνει μέχρι τα κότσια των ποδιών. Είναι κεντημένο στον ποδόγυρο και στο κάτω μέρος των μανικιών. Τα κεντίδια είναι συνήθως μαύρα. Στον ποδόγυρο και στο κάτω μέρος των μανικιών έχει μακριά και πυκνά κρόσια. Το κάμσο το κεντούσαν μόνες τους οι γυναίκες με μάλλινες κλωστές.

Κάμσο οικογένειας Παπακώστα

Καβάδι:

Είναι κόκκινο ένδυμα, λίγο πιο κοντό από το κάμσο με μανίκια μέχρι τον αγκώνα. Είναι χρυσοκεντημένο στον ποδόγυρο και την τραχηλιά. Φοριέται πάνω από το κάμσο. Το καβάδι το κεντούσε ειδικός τεχνίτης.

Καβάδι οικογένειας Βαΐτση

Μανικούλια:

Συμπλήρωμα των μανικιών είναι τα χρυσοκεντημένα μανικούλια, που φοριούνται από τον αγκώνα του χεριού και πάνω και συνδέονται από μέσα με κόπιτσες. Τα μανικούλια τα κεντούσε ειδικός τεχνίτης.

Μανικούλια χρυσά με κύριο κέντημα τα «τριφύλλια»
Οικογένειας Τρουβά - Μπακαβέλου

Ζωνάρι:

Είναι χρωματιστό, κεντητό και πλάτους περίπου δέκα εκατοστών. Ζώνεται στη μέση και συγκρατεί από το κάτω μέρος την τραχηλιά.

Ζωνάρι εποχής 1900 οικογένειας Παλούκη

Τραχηλιά:

Είναι χρώματος συνήθως λευκού, ροζ, κόκκινου και έχει κεντημένη κάθετη ή οριζόντια γιρλάντα. Την ετοίμαζαν μόνες τους οι γυναίκες συνήθως από μεταξωτό ύφασμα. Δένεται από το λαιμό, φτάνει μέχρι τη μέση και καλύπτει το μπροστινό άνοιγμα του καβαδιού.

Τραχηλιά με «φασουλάκια» οικογένειας Βαΐτση

Σαΐάς:

Είναι λίγο πιο κοντός από το καβάδι, κεντημένος με μαύρα στολίδια στον ποδόγυρο και στην πλάτη. Είναι ανοικτός από το μπροστινό μέρος και χωρίς μανίκια. Φοριέται πάνω από το καβάδι και στις δύο άκρες σχηματίζει μεγάλες πιέτες (λαγκιόλια). Τον κεντούσαν οι γυναίκες μόνες τους με μαύρα στολίδια και στο τέλος τον περνούσαν από τη γαλαζούρα και την κόλα και έπαιρνε ένα θαλασσί χρώμα.

Νυφικός σαΐας οικογένειας Βαΐτση

Πεσιμάλι (ποδιά) :

Είναι από μεταξωτό ή βελούδο ύφασμα, χρώματος λευκού, ροζ, κόκκινου, με κεντημένη οριζόντια γιρλάντα στο κάτω μέρος. Δένεται από τη μέση της

γυναίκας, κρέμεται μπροστά και καλύπτει το άνοιγμα του σαϊά και έχει το μήκος που έχει και το κάμσο. Οι γυναίκες αγόραζαν το πανί, το έκοβαν στα μέτρα τους και το κεντούσαν μόνες τους.

Πεστιμάλι βελούδινο κεντημένο με χάντρες οικογένειας Βαΐτση

Ποδιά:

Δένεται στη μέση και κρέμεται μπροστά πάνω από το πεστιμάλι. Είναι πιο κοντή από το πεστιμάλι. Έχει ωραία κεντήματα. Την κεντούσε ειδικός τεχνίτης.

Χρυσή ποδιά της εποχής 1900 οικογένειας Παλούκη

Κεφαλομάντηλο:

Είναι μαύρο με ωραία χρωματιστά κεντίδια. Με το μαντήλι αυτό η караγκούνα έδενε στο κεφάλι την μπερέτα. Για να δεθεί η μπερέτα έπρεπε η караγκούνα να έχει μεγάλα μαλλιά για να κάνει «κουσιάνα» (πλεξούδα). Για να γίνει μεγάλη η κουσιάνα έπλεκε στα μαλλιά της και ξένα μαλλιά που τα έλεγαν πλεξίδια. Την κουσιάνα τη στερέωνε με σκοινί σταυρωτά στο κεφάλι της. Την μπερέτα τη στερέωνε καλά στο κεφάλι της με τσιμπιδάκια και καρφίτσες, με τέχνη και υπομονή. Μέχρι το 1925 αντί για την μπερέτα η караγκούνα έδινε την σκούφια με τους πλούσιους τσαρμάδες, οικογενειακό κειμήλιο που προέρχεται από τη Μακεδονική περικεφαλαία.

Κεφαλομάντηλο διπλωμένο οικογένειας Τρουβά - Μπακαβέλου

Τσερέπια (κάλτσες):

Τα τσερέπια είναι μάλλινα άσπρα, ψηλά μέχρι το γόνατο και με σχέδιο στη φτέρνα και τη μύτη. Δένονται λίγο κάτω από τα γόνατα με σχοιιά, τα λεγόμενα « τσιρπνόσκνα ».

Τσερέπια προικιάρικα οικογένειας Βαΐτση

5.2 ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Φλουριά: Μια σειρά φλουριά καρφισώνεται στο μπροστινό μέρος της μπερέτας και κρέμονται στο μέτωπο της караγκούνας. Άλλες δύο διπλές σειρές καρφισώνονται οριζόντια στην τραχηλιά.

Φλουριά με καδένα οικογένειας Τρουβά - Μπακαβέλου

Κεφαλόκομτσα: Στο πίσω μέρος της κεφαλής και πάνω στην κουσιάνα καρφισώνεται η κόμτσα για να συγκρατεί το μαντήλι της μπερέτας.

Οικογένειας Τρουβά - Μπακαβέλου

Ντουμπλόνι: Είδος κοσμήματος που κρέμεται με χρυσή καδένα από το λαιμό.

Ντουμπλόνι με προσθήκες (δυο παράσημα)
Οικογένειας Τρουβά - Μπακαβέλου

Μπαλτσούδα: Μεγάλο κόσμημα που καρφισώνεται στη μέση του πάνω μέρους της ποδιάς. Κάνει ένα τόξο πάνω στην ποδιά και το άλλο του άκρο καρφισώνεται στη μέση του δεξιού άκρου της ποδιάς ή τον σαϊά.

Μπαλτσούδα οικογένειας Μπερνάρα

Ασημοζούναρο: Ειδικό ζωνάρι από χρυσάφι και ασήμι που ζώνεται στη μέση , πάνω από το σαϊά και θηλυκώνει μπροστά.

Οικογένειας Βαΐτση

Μπιλιτζίκι: Ειδικό βραχιόλι για το χέρι της καραγκούνας.

Μπιλιτζίκι συρματερό οικογένειας Αγγέλη

5.3 Η ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Μέχρι το 1930 ο γαμπρός φορούσε τη γνωστή ενδυμασία της φουστανέλας. Αυτή αποτελούνταν από:

Φουστανέλα: Η τοπική φουστανέλα ήταν μακριά κάτω από το γόνατο, με αμέτρητα λαγκιόλια (πιέτες) και ήταν βαμμένη θαλασσιά.

Κατασάρ (Πουκάμισο): Το πουκάμισο είχε φαρδιά μανίκια και είχε το χρώμα της φουστανέλας.

Πουκάμισο φουστανέλας κεντημένο εποχής 1900
(ανήκει στην ιδιωτική συλλογή του Απ. Φιρφιρή)

Τσιμιντάν (Γιλέκο): Το τσιμιντάν ήταν κατάμαυρο με μαύρα κεντίδια και το φορούσαν πάνω από το πουκάμισο.

Τσερέπια (Κάλτσες): Τα τσερέπια ήταν άσπρες μάλλινες κάλτσες με σχέδιο στο κότσι και καλτσοδέτες με φούντα κάτω από το γόνατο.

Ζωνάρι: Το ζωνάρι ήταν μαύρο και το φορούσαν γύρω από τη μέση.

Κούκο (Μάλλινο σκούφο) : Ο κούκος ήταν μαύρος μάλλινος σκούφος και το φορούσε στο κεφάλι.

Τσαρούχια: παπούτσια χαμηλά με φούντα.

Αργότερα ο γαμπρός πήγαινε στην εκκλησία με σκούτινα ρούχα. Η ενδυμασία αυτή αποτελούνταν από τα παρακάτω κομμάτια:

Σκούτινη φανέλα: Ήταν φτιαγμένη από άσπρο φανελλόσκουτο.

Πάνινο βρακί: Ήταν φτιαγμένο από μπλε ύφασμα.

Κουντό (Πουκάμισο): Ήταν ένα άσπρο πουκάμισο χωρίς γιακά, που το έραβαν στο ράφτη.

Σκούτινο παντελόني: Ήταν ένα παντελόني φαρδύ μέχρι το γόνατο και από κει και κάτω ήταν πολύ στενό. Γι' αυτό από το γόνατο και κάτω ήταν σχιστό και κούμπωνε στο πλάι του ποδιού με κουμπιά.

Σκούτινο σακάκι: Ήταν φτιαγμένο από ένα μάλλινο ύφασμα που ύφαιναν στον αργαλειό. Το πήγαιναν στην δριστελά και το κοπανούσαν στο νερό. Μετά το έβαζαν στο λουλάκι και το έβαφαν με σαριά, δηλαδή νερό από πλυμένα πρόβια μαλλιά.

Τσερέπια : Μάλλινες κάλτσες.

Παπούτσια: Δερμάτινα.

Ζωνάρι: Μαύρο ή λευκό ζωνάρι στη μέση.

Τραγιάσκα: είδος σκούφου.

Ο Καραγκούνικος γάμος χαρακτηρίζεται από πλούσια τελετουργικά στοιχεία.

Οι Καραγκούνηδες διέσωσαν τα στοιχεία αυτά αναλλοίωτα μέσα από το πέρασμα των χρόνων, παρά τις δυσκολίες που πέρασαν.

Κεφάλαιο 6

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Η διπλωματική εργασία περιλαμβάνει και δυο ψηφιακούς δίσκους (CD), με αφηγήσεις και τραγούδια, από τις κυρίες :

1. Παπαδοπούλου Κερασίνα
2. Μιχοπούλου Ευαγγελία
3. Αρχοντή Ειρήνη
4. Ζάχου Ειρήνη

6.1 CD Νο.1 ΜΕ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ :

1. Νυφοδιάλεγμα
2. Προξενιό
3. Συβάσματα
4. Καλούδια

6.2 CD Νο.2 ΜΕ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ :

1. Κυριακή :το ξεκίνημα του γάμου
2. Δευτέρα - Τρίτη : καλέσματα
3. Τετάρτη : προζύμια
4. Πέμπτη : ζύμωμα και στόλισμα κανατών
5. Παρασκευή : ετοιμασία προίκας
6. Σάββατο : καλέσματα – σεντούκωμα – γλέντι
7. Κυριακή : ημέρα γάμου
8. Τα μετά του γάμου

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Απόστολος Φιρφιρής και Έλσα Νικολάου: Η αρχαία πόλη του Παλαμά. Πρακτικά Α΄ Ιστορικού συνεδρίου Παλαμά 2-3 Ιουλίου 1994. Α΄ τόμος.
 2. Ευάγγελος Αγγέλης: Οι караγκούνηδες του θεσσαλικού κάμπου και η καταγωγή τους. Πρακτικά Α΄ Ιστορικού συνεδρίου Παλαμά 2-3 Ιουλίου 1994. Β΄ τόμος.
 3. Ιάσων Καρράς: Η κοινωνική διάσταση των γαμήλιων προσφορών μέσα στην караγκούνικη κοινωνία. Πρακτικά Α΄ Ιστορικού συνεδρίου Παλαμά 2-3 Ιουλίου 1994. Β΄ τόμος.
 4. Ζήσης Τζιαμούρας: Λαογραφική πινακοθήκη των караγκούνηδων (υλικός και πνευματικός βίος). Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας 1998.
 5. Τσαγγαλάς Βασίλειος του Ματθαίου: Καλυβάκια Καρδίτσας.
 6. Γεωφυσικός χάρτης νομού Καρδίτσας. Εκδόσεις “ Papsa”.
 7. Πολιτικός χάρτης νομού Καρδίτσας. Εκδόσεις “ Papsa” .
- Πρόσωπα :
8. Αρχοντή Ειρήνη. Έτος γέννησης 1921 κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά.
 9. Μιχοπούλου Ευαγγελία. Έτος γέννησης 1920 κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά.
 10. Ζάχου Ειρήνη. Έτος γέννησης 1926 κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά.
 11. Παπαδοπούλου Κερασίνα. Έτος γέννησης 1918 κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά.
 12. Φιρφιρής Απόστολος. Σχολικός σύμβουλος Φυσικής Αγωγής κάτοικος Παλαμά. (Φωτογραφικό υλικό).
 13. Τζέλλη Άννα κάτοικος Παλαμά. (Φωτογραφικό υλικό) .
 14. Μιχοπούλου Παναγιώτα κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά . (Φωτογραφικό υλικό) .
 15. Κατής Σωτήριος. Έτος γέννησης 1930 κάτοικος Καλυβακίων Παλαμά. (Φωτογραφικό υλικό).

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Η παραπάνω διπλωματική εργασία μου ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2002 και ολοκληρώθηκε το Σεπτέμβριο του 2003. Σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα ήρθα σε επαφή με άντρες και γυναίκες προχωρημένης ηλικίας που με βοήθησαν με πληροφορίες, αφηγήσεις, τραγούδια και φωτογραφικό υλικό . Αισθάνομαι ιδιαίτερη υποχρέωση να ευχαριστήσω θερμά αυτούς τους ανθρώπους, που με τα τεράστια ψυχικά τους αποθέματα αναβίωσαν ήθη και έθιμα της πολιτιστικής κοινότητας των караγκούνηδων της περιοχής του Παλαμά. Ήθη και έθιμα που έζησαν οι ίδιοι και τα κράτησαν αναλλοίωτα στην μνήμη τους.

1. Παπαδοπούλου Κερασίνα ετών 85 Καλυβάκια Παλαμά.
2. Μιχοπούλου Ευαγγελία ετών 83 Καλυβάκια Παλαμά.
3. Αρχοντή Ειρήνη ετών 82 Καλυβάκια Παλαμά.
4. Ζάχου Ειρήνη ετών 77 Καλυβάκια Παλαμά.
5. Φιρφιρή Απόστολο Σχολικό σύμβουλο Φυσικής Αγωγής – Αντιδήμαρχο Παλαμά – Πρόεδρο πολιτιστικού οργανισμού Δήμου Παλαμά.
6. Τζιαμούρτα Ζήση πρώην Λυκείαρχη – Συγγραφέα.

